

Vlasta Jalušič,
DOKLER SE NE VMEŠAJO ŽENSKÉ
(Ljubljana, Krt, 1992)

Knjiga Vlaste Jalušič je - kakor pravi sama v uvodni besedi - trodelna "sestavljena" (Ženski subjekt, Razcepljena ženska, Subjekt feminizma), v kateri je avtorica prikazala tri vrste razmerij do žensk, ki bi jih pogojno imenovali demokratično, socialistično in feministično.

1. "Demokratični" diskurz francoske revolucije ali "plus ca change plus c'est la même chose"

Ženske kolektivne preteklosti kot politične preteklosti si ni mogoče misliti zunaj revolucij. Zato je najbrž začetek knjige v pomenu revolucije kot začetka, ki pretrga običajno stanje stvari, postavljen v obdobje okoli francoske revolucije, ki v političnem smislu sicer ne začenja moderne, ji pa dodobra tlakuje pot.

Razmislek o tem, kaj francoska revolucija pomeni za ženske in kaj ženske pomenijo za francosko revolucijo, je vseskozi vpet v vrsto še bolj "usodnih" vprašanj o tem, kaj je revolucija, kaj so ženske, kaj je politično, kaj je (politična) enakost, kdo je subjekt pravic in kakšna so razmerja med vsem naštetim in še čim.

Čeprav ni mogoče govoriti o ženskah nasploh ali celo o Ženski v francoski revoluciji, so ženske potlačeni element francoske revolucije, piše V.J. Ženske so revolucijo sicer "začele (pohod na Versailles), in to tako, da so v javnosti načele vprašanja eksistence, življenjske nuje, "naravnih potreb"-in s tem odprle novo polje javnega prostora, ki ni več samo družinska zasebnost in obenem še ni (politična) javnost. Predvsem pa so revolucijo "prestajale", in sicer vsaj na dva načina; najprej kot nosilke struktur vsakdanjega življenja, kjer je treba preživeti Zgodovino, in drugič, revolucijo so morale prest(a)jati kot tista polovica človeštva, ki je bila formalno izključena iz t.im. revolucionarnih pridobitev.

Čeprav javno delovanje žensk med francosko revolucijo v večini primerov ni imelo ciljev, ki bi se bistveno razlikovali od deklariranih ciljev revolucionarne oblasti, pa je bilo že to, da so bile sploh pripravljene pridružiti se javnemu, torej potencialno političnemu delovanju, preveč. Ženske so postale "nevarne" v trenutku ko so nehale funkcionirati kot drhal, ki (za)neti revolucijo. Kasnejši interpreti revolucije so sicer na udeležbo žensk praviloma pozabljali, ali pa so jo potlačili, vendar pa so bile ženske med revolucijo nenehno "v središču pozornosti, njihove poteze so bile vselej ali svareče narave ali spodbudno pohvaljene, kakor je pač nanoslo, natančneje, kakor je veleval revolucionarni utilitarizem. Z drugimi besedami, udeležbo žensk v revoluciji so revolucionarne oblasti vrednotile glede na učinke, glede na njihovo koristnost za cilje revolucije. Nikdar, pravi V.J., ni šlo za vprašanje enakosti kot take, in tudi same udeležke revolucije niso nikdar eksplicitno zahtevale enakih političnih pravic za ženske, čeprav so jih s svojim delovanjem dejansko že uvajale.

Argumenti zoper javne dejavnosti žensk so bili politični tudi kadar so bili prikazani kot moralni. Rousseaujevska uvedba družinskega načela v "politiko" kot retrogardna gesta glede na zgodnjeliberalni diskurz, ki se konstituira natanko na izločitvi družine iz političnega, deluje priročno: ženske se ne morejo posvečati koristnim in napornim

nalogam, ki jih terja res publica, ker bi morale potem žrtvovati pomembnejše naloge, h katerim jih kliče narava. "Vmesni status družine, hkrati naravnodružbeni in politični, je potreben predvsem zato, da lahko funkcionira konstitucija državljanov kot reprezentantov v politični sferi, ne da bi vanjo stopale tudi ženske" (str.44). Družina /spolno razmerje/, zakonski par je tako zunajpolitični pogoj za konstitucijo politične oblasti. In tu, v družini, znotraj "spolnega razmerja", lahko posredno tudi ženske-če že hočejo- realizirajo svojo željo po (politični) oblasti. Saj imajo za to potrebna sredstva. Taki argumentaciji, ki sicer temelji na evropski filozofski tradiciji -ob hkratnem spregledu predvsem zgodnjega liberalizma, ki je nastavljal drugačno optiko, na kar opozori V.J.- sta se zoperstavili M.Wollstonecraft s svojo *A Vindication of the Rights of Woman* (1792) v Angliji in Olympe de Gouges z Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke (1791). Slednja pravice ženske utemeljuje sicer z naravnopravnimi argumenti, a obenem pokaže, da je argument narave pri utemeljevanju pravic človeka odvečen. Namreč, šele z deklariranjem državljanskih pravic za ženske postane politični posameznik pogojno individuum, torej neodvisen, v tem primeru pač neodvisen od spolne opredelitve.

Kaj so torej ženske imele od francoske revolucije? Nič, razen morda spoznanja, da so odvisne od svojega poguma, da uporabijo razum, je bila prepričana O. de Gouges že v letu 1791, in bila kmalu potem usmrčena. Tiste, ki so revolucijo preživele, niso bile podložne zakonu, ki je enak za vse, pač pa so bile izpostavljene učinkovanju Napoleonovega Kodeksa, ki je na juridični ravni eksplicitno določal pravno inferiornost ženskega spola.

Seveda pa nikakor ni res, da francoska revolucija ženskam ni prinesla ničesar. Pravice žensk so bile izgovorjene, pravi V.J. Ženske so si izsilile vstop v predprostor politike, odškrnile so vrata, jih dobile po prstih-in se vrnilo domov. V stoletju samote, ki je sledilo, je bilo izgovorjeno pozabljeno, in prav zato, ker ženske niso imele zgodovine, se jim je revolucija ponovila.

2. Socialistični diskurz ali "farewell, my lovely"

V drugem delu knjige (*Razcepljena ženska*) predstavlja avtorica argumentacije v zvezi s pravicami žensk, kot so se oblikovale v 19. stoletju, in se posebej posveti proletarskemu ženskemu gibanju nemške SPD.

Govor o pravicah žensk v 19. stoletju je drugačen od tistega v 18.; definicije žensk se razlikujejo, imajo pa skupno točko v konceptu enotnega ženskega subjekta.

Zagovorniki/ce pravic žensk se usmerjajo na vprašanje o tem, kje so viri ženske podrejenosti in kako jo "preseči" oziroma odpraviti. Odgovora sta se gibala v smeri revolucionizma z oznanjanjem nujnosti splošne spremembe socialnega reda in reformizma kot popravljanja, izboljšanja položaja žensk, kot priznanja pravic tudi za ženske, in to tistih pravic, ki logično izhajajo iz veljavnih zakonov.

Zanimiva je zlasti razprava o virih ženske podrejenosti; v njej V.J. pokaže, da je slika glede na 18. stoletje obrnjena, da pa ostajajo učinki slej ko prej enaki; v 18. stoletju so na politiko še gledali skozi register vrlin in kreposti in vstop žensk v politiko bi pomenil vstop zvičajne pokvarjenosti in nereda- zdaj pa je drugače. Vrline in kreposti so doma v res privatae, javnosti in zlasti politična javnost pa je izprijena in ženske bi z vstopom vanjo ogrozile svojo naravo in nje kreposti.

Politični boji 19.stoletja potekajo v znamenju "manka" francoske revolucije kot "manka" političnih pravic in lastnine ter na poseben način povezujejo tiste, ki jih ta manko najbolj zadeva, delovne razrede in ženske. Boj za politične pravice poteka

predvsem kot boj za volilno pravico, ta pa se postavlja kot zahteva žensk po enakih pravicah (enakopravnosti) in ne kot zahteva po enakosti pred zakonom.

19.stoletje je čas množičnega vstopa žensk v javnost, vendar je ta vstop različen oziroma je opredeljen z razcepom "ženskega subjekta" na povsem praktični ravni: medtem ko ženske nižjih slojev vstopajo v javnost z zaposlovanjem zunaj doma, je "vstop" meščank manj viden, a zato nič manj pomemben. Meščanke so si ob prepovedi političnega organiziranja ustvarile dve vrsti "nadmestne javnosti", vmesnega prostora med zasebnim in javnim, kolektivno so se ukvarjale s socialnimi in karitativnimi dejavnostmi in tako inicirale tisto, kar danes imenujemo "socialne storitve". Ustvarjale so salone, ki so-če gre verjeti Habermasu- rojstni kraj sodobnega javnega mnenja.

Drugi del drugega dela se-kot rečeno-ukvarja najpoprej z marksizmom kot "slabo materjo" ženskega vprašanja, materjo zato, ker marksizem žensko vprašanje sploh "rodi", in slabo zato, ker ga ob samem rojstvu tudi že zavrže oziroma izvrže, kot je prepričljivo pokazala V.J.

Zgode in nezgode žensk pod pokroviteljstvom nemške SPD od ustanovitve do II.kongresa Komunistične internacionale so instruktivno branje, ki kaže na to, da je ženski "ferment" vselej nujna, a kmalu odvečna prtljaga revolucij. Obenem je to zgodba, ki deluje "domače"; to, kar se je dogajalo socialdemokratkam, komunistkam in "meščanskim feministkam" na Nemškem, je začuda podobno dogajanjem v tukajšnjih krajih v prvih desetletjih tega stoletja.

3. Feministični diskurz ali "o spolu, ki to ni"

Knjiga V.J. se začne z vprašanjem o tem, kaj so revolucije, njen zadnji del pa z vprašanjem o tem, kaj je feminizem.

"Pod oznako 'feminizem' in 'feministke' je danes mogoče najti paleto različnih stališč, gibanj, tako imenovanih 'družbenih praks', teorij, verovanj, pobud, skupin in ne nazadnje tudi pomenov, tako da že sam poskus njihovega poenotenja v eno samo ime, cilj in razlago, ni samo skrajno problematičen, temveč tudi skorajda nemogoč." (str.123)

Bolj kakor to, da ni mogoče ujeti enoznačnega pomena pojma "feminizem", je pomembno to, da ta tudi nima enotne podlage, objekta/subjekta ("vse ženske, Ženska), v imenu katerega in za katerega bi bilo mogoče "delovati". Ali, kakor pravi V.J.:

"Mislim, da je treba uspeh/neuspeh feminističnega projekta, ki je hotel zajeti vse ženske kot svoj subjekt, presojati drugače. Prav to, da mu ni uspelo zaobseči vseh žensk, kar je dokaz za nemožnost enotnega (ženskega) subjekta, je njegov pozitivni dosežek." (str.145)

Zadnji del knjige je torej pregled dogajanj predvsem znotraj feministične teorije 70. in 80. let, ki so pripeljala do tega "pozitivnega dosežka". Če nekoliko poenostavimo, bi lahko rekli, da je šlo predvsem za diskusije med (neo)marksistično in socialistično feministično teorijo na eni strani, ki je sicer skušala blažiti zev med razredno in spolno razliko, vendar še zmeraj v revolucionarne namene-potrebovala je namreč enoten (množični) subjekt, da bi bila možna (revolucionarna) sprememba- ter feminističnimi recepcijami psihoanalize na drugi. Slednje niso eni veliki teoriji zoperstavile druge, temveč so pokazale, da ne more biti ene same teorije, ki bi lahko pojasnila konstrukcijo ženskosti, in da ne obstaja monolitno žensko izkustvo zatiranja, ki bi ga bilo mogoče odpraviti s feministično ali kako drugo revolucijo.

Knjiga V.J. je naslovljena: "Dokler se ne vmešajo ženske..." in podnaslovljena: "Ženske, revolucije in ostalo". Če sem prav razumela intenco tega dela, bomo tisto, kar najpomembnejšega prinaša, dobili šele s kombinacijo obojega: ko se enkrat vmešajo ženske, je treba na novo misliti, tisto "ostalo", to pa je sam koncept političnega.

Tanja Renner